

Pudair sajettar svelt lufs che fan problems

Il Parlament federal è a la tschertga da soluziuns per la problematica dal luf

MARTIN CABALZAR/FMR

■ **Damai che la refusa da la revisiun da la lescha da chatscha na schlia betg ils problems virulents cun ils lufs, è la cumissiun responsabla dal Cussegl nazional uss a la tschertga d'in «cumpromiss raschunaivel ed equilibrà». La FMR ha rimnà emprimas reacziuns en il Grischun.** La cumissiun per ambient, planisaziun dal territori ed energia dal Cussegl nazional ha decidì d'inoltrar tant in'iniziativa parlamentara che vul reveder la lescha da chatscha sco er ina moziun che pretenda ina midada immediata da l'ordinaziun vertenta. Questa midada stess en competenza dal Cussegl federal. Entant che l'iniziativa è vegnida sanziunada da la cumissiun cun in resultat fitg stgars da 12:11 vuschs e duas abstenziuns, ha la moziun chattà il sustegn unanim.

Dus differents scenaris

Tenor la versiun da l'iniziativa parlamentara duai la nova lescha cuntegnair almain trais aspects: Primo «ina regulaziun pragmatica dals lufs cun rinforzar las mesiras da protecciun da las muntaneras sco era ulteriuras mesiras per la convivenza tranter luf ed uman». Secundo «ina protecciun effizienta da spezias d'animals periclitads» e terzo «in rinforzament da la biodiversità, principalmain en connex cun corridors d'animals selvadis e territoris da protecciun».

La lescha è refusada – pero ils quitads dals purs cul luf èn adina anc qua. FOTO BEN LACK/CC BY 2.0

Damai che quest process legislativ po la finala cuzzar plirs onns ha la cumissiun er inoltrà ina moziun che lubescha da prender mesiras urgentas er sin fundament da la lescha vertenta. I sa tracta qua da rinforzar la protecciun da las muntaneras e d'ina soluziun flexibla da sajettar lufs «en cas da grevezza». Questas mesiras urgentas duain pudair ir en vigor gia la stad proxima.

Realisar svelt mesiras urgentas

Il minister da chatscha grischun *Mario Cavigelli* è satisfatg ch'ins ha finalmain realisà sin plaun federal che la dumonda da la regulaziun dal luf e da la protecciun da las muntaneras n'è betg schliada cun il na a la revisiun da la lescha da chatscha.

La pli impurtanta conclusiun saja ch'il Cussegl federal ed il departament responsabel interprendian immediat tut quai che è pussaivel per nizzegiar consequentmain las pussaivladads dadas sin fundament da la lescha vertenta en favur da las regiuns muntagnardas. «L'ordinaziun executiva ed il concept dals lufs ston vegnir adattads uschia ch'els gidian effectivmain er la populaziun da muntogna», di Cavigelli.

Il spazi d'agir saja qua grond, premess che la voluntad saja avant maun tar la Confederaziun. E quai senza metter en dumonda da principi la protecciun dal luf. L'intenziun dal parlament d'instradar ina nova emprova per la revisiun da la lescha saja a lunga vista «impurtanta e

gista». Ins stoppia dentant quintar che la lescha vertenta restia anc en vigor ina buna urella.

La Regenza grischuna haja accentuà repetidamain vers Berna che las differents mesiras da protecciun da muntaneras - saja quai cun chauns u mesiras tecnicas - fetschian mo lura senn sche era ina regulaziun da la populaziun creschenta da lufs saja pussaivla, punctuescha Mario Cavigelli vers la FMR.

Mo bels plects na gidan nagut

Per cusseglier dals chantuns *Stefan Engler* che ha cun sia moziun mess en rucla l'entira chaussa sin plaun federal èsi legraivel ch'ins ha reconuschì la necessitad d'agir svelt. Ils problems ed ils quitads dals purs na sajan numnadamain betg svanids suenter il stgars na a la revisiun. Il cuntrari: «Ils victurs da la votaziun ston uss vegnir obligads a lur empermisschun da sustegnair ina soluziun pragmatica per la problematica dal luf», di Engler. Quant serius ch'els prendan quai sa mussia uss en la dumonda sch'els èn era pronts da lubir – complementarmain a la protecciun da las muntaneras – da sajettar a moda preventiva lufs problematicas. «Cas cuntrari stumplain nus quest problem adina avant nus sco ina lavina, che vegn adina pli rasanta.» Mo bels plects na gidan nagut. Gia primavaira e stad proxima s'accentueschia il problem. Fin alura spetga Engler da la Confederaziun propostas per mesiras concretas.

Er Silva Semadeni è satisfatg

Ch'i sto dar ina midada, da quai è er l'antieriura presidenta da Pro Natura e vehementa cumbattanta cunter la nova lescha, *Silva Semadeni* conscienta. Ella haja er tutta chapientscha per ils quitads dals purs da muntogna. Per quest motiv haja ella era gi sustegnì la moziun Engler. Il Parlament haja dentant strapatschà la lescha cun surchargiar il carr e dar als chantuns in «shec blanco» per sajettar lufs a moda preventiva. Era la maiorità dal pievel haja la finala giuditgà che quai gaja memia lunsch. «La proposta da rinforzar la protecciun da las muntaneras ed el medem mument schlucrar la protecciun dals lufs sche quels chaschunan donn è in bun cumpromiss», di Semadeni.

Tgi paja la protecciun da muntaneras?

Il maina gestiun da l'Uniun purila grischuna *Martin Renner* che ha coordinà la campagna da votaziun per la nova lescha da chatscha punctuescha ch'els purs prestian gia gronda lavur ed hajan fatg grondas investiziuns finanzialas per proteger lur muntaneras. Resguardond la topografia da tschertras alps saja quai dentant ordvart difficil, damai ch'i saja nunpussaisvel da far saivs dapertut. «Ina regulaziun flexibla e pragmatica dals lufs è urgente sche nus vulain pussibilitar vinavant l'alpegiaziun», di Renner. Averta restia er la dumonda da l'indemnizaziun. L'Uniun purila grischuna s'occupia permanentmain cun questa problematica.

«Las buobas vegnan sur ils culms»

Il cudesch «La feglia dal fraissen» tementa, tschiffa e chatscha

SILVANA DERUNGS

■ **En ses emprim cudesch «La feglia dal fraissen» fa l'autura Viola Cadruvi tschiffar tema cun istorgias da snuizi or dal mintgadi: nov istorgias curtas ed ina novella.** La novella cun il titel «Las buobas dal Crap Stablatsch» va sin tutti: i vegn fatg murir svelt. «Igl è stgir en il vitg. Nagin na sa anc da las trais olmas ch'èn partidas oz. E da las tschintg che vegnan a suandar. Anc questa notg.» (Per quietar: I na dat betg detagls crudels en las descripiuns.) Ma per tge vai en quest raquint?

Nagina vendetga dals Grischs, mabain ...

En il vitg sut Crap Stablatsch na discorra nagin pli dad ina disgrazia capitada avant 15 onns. Tuttenina moran uffants ed ins smina dal connex cun lezza giada. Ma tuts sa tegnan vi dal mantra da l'augsegner: «Sch'ins guarda enavos, vegn ins marv.» Ed ils uffants vivan tenor la smanatscha da «mai ir senza mamma en il gaud».

Svelt vai cun far murir ed er cun preschentar il persunal. Passa 30 persunas èn numnadas en questa novella da cnap 60 paginas: Barla, Andy, Tanja, Thomas, Luisa e.a. Senza grondas firlanzas e sco dad empernder d'enconuscher glied: tschertins restan be in num. Però qua e là datti invistas en las vitas: invistas intimas, divertentas e dramaticas. En questas descripiuns sa mussan las fermezzas da l'autura, descripiuns cun scenas vivas e realas. Naiva e pragmatica la constataziun tar ina mattina: «La mort n'è en ils eglis dad Annalea betg insatge nausch. Nausch è che Annalea è uss anc pli persula.» Plain vita la scena dal stress marvegl tar ils Maissens cun lur tschintg uffants, entamez il pitschen Adi recitond permanentmain la poesia persiflada: «A Trun sut igl ischi. / Nos babs ein sesturni / da cor han els bargiu / ... / co'ls Grischs han tgiagiarem.» In

pau clischada, ma er elavurada il pli fitg è l'invista en la lètg da Benedetg Albin e sia dunna (che na vegn excepziunalmain betg preschentada cun num): ina tragedia da suppressiun da la dunna. Cun questa istorgia tracta l'autura en pli il tema da la cuminanza ignoranta: tuts vesan las nodas blausas, ma tuts sbassan il chau.

Il pli tard cura ch'els spierts dal passà arriivan en il vitg, savain nus en tge crenna che l'autura dat: quella dal moviment feministic e da l'emancipaziun. Concret vai qua per il respect, gea dad insumma percepir las dunnas, enstagl da glorifitgar be ils umens babuns. Senza vulair svalitar quest desiderat, però a partir da quest mument tschessa la tensiun en la raquintaziun. Il vitg sumeglia in'invasiun da zombies lahergnonds che pretendan pateticamain «Fidaivladad. Renconuschientscha. Regurdanza.» Ma tuttina, in impuls resta: Tgeninas èn atgnamain las chanzuns e las poesias che onneschan babunas e biadias? Pertge vegn regurdà als babuns, als vegls, als Grischs? Il moviment da la vendetga da las matas proclamescha: «Igl è temp per novas istorgias, novas chanzuns.»

Dal splattermovie fin al scenari surreal

Ils nov raquints en l'emprima part dal cudesch èn main programmaticas. En lur elavuraziun èn quels per gronda part pli concis. Grazia a la focussaziun mintgamai be sin ina figura sa mussan ils abiss da quella en pliras fassettas. Sco sin spinas èn ins p.ex. en «Sco paun e latg», nua che la sira (apparentmain depressiva) vegn a star tar la famiglia da ses figl. Ins smina il conflict. La brit Anna è obligada dad avair pazienza en la repetiziun monotona dals discurs e dal tagliar verdura per la schuppa da mintgadi. Ed ins tema il mument, nua che Anna perda la controlla sur da sazezza e dal cuntè ... Ed ins sa trapla cun la dumonda: Tem jau la mazzacra u sper jau perfin ch'i dettia ina?

Sa chapescha ch'i dat era raquints main fermes. «La charrotscha sin la punt» è bunamain memia previsibla, sco era «Skoda Octavia», ina giada che quel raquint è sin via. Las sequenzas paran sco quellas dad in film, in veritabel splattermovie en vista a la pista plaina da morts laschada enavos. Forsa schocant, però a la fin cun in commentar setg, dir e concis.

Sco raquints ils pli captivants èn da considerar «La curridra» e «Glitta tar glitta» – atgnamain dus raquints nua ch'i capita pauc. Omadus èn da tempru surreala cun ina tensiun che sa dat or da la descripiun atmosferica da la transfurmaziun, gea da l'incorporaziun da l'uman en la natira – en il gaud ubain en la mar. «La curridra» è scrit a moda spessa sco la bostgaglia, e parallel al pulsar da la curridra è er il puls da la natira: «Ella senta l'aua che las plantas

tschitschan or dal terren e stauschan siadora en las curunas.» Nus n'avain nagina violenza manifesta, nagin'orror evidenta e tuttina crescha, pass per pass, l'anguscha en noss pèz.

I dependa da la sensibladad da lecturas e lecturas, sche las figuras persecuteschan vinavant ins. Las istorgias da *Viola Cadruvi* èn en emprima lingia frestgas, situadas en ambients concrets e dal mintgadi, culan bain cun tempo e tensiun, sveglia la sgarschur e pon forsia era schoccar cun muments crudaiels, però senza illustrar en detagl mazzacras eccessivas. Ma suenter la lectura èsi fini; ellas ni turbleschan ni mulestan ditg a la lunga. Ed era quai dastgan cudeschs far: simplamain tratagnair durant la lectura.

Viola Cadruvi, «La feglia dal fraissen». Cun illustraziuns da Jon Bischoff. Chasa Editura Rumantscha. Ord chadaina 5. Cuira 2020, 152 paginas.

Snuizi e sgarschur en la publicaziun «La feglia dal fraissen» da Viola Cadruvi – cun illustraziuns da Jon Bischoff.

GRAFICAS JON BISCHOFF

«Ord chadaina»

«La feglia dal fraissen» da *Viola Cadruvi* è cumparì sco 5avel nummer da la retscha «Ord chadaina» da la Chasa Editura Rumantscha. La retscha pussibletescha da publitgar texts contemporans betg adina categorisabels a moda classica tenor furma e cuntegn – adina er en ina furma grafica sorprendenta. Tar «La feglia dal fraissen» s'accordan las illustraziuns stgiras e sombras da *Jon Bischoff*. Immediat en egl dar la cuverta verd-glischanta che enzuglia in cudesch biparti: ina mesadad cun paginas nairas e scrittura alva e tschella cun paginas scrittas nair sin alv.